

**VASILE ERNU, *Sectanții*, colecția „Ego-Grafii”,
Iași, Editura Polirom, 2015, 376 p.,
ISBN 978-973-46-2545-1**

Sectanții este primul volum dintr-o trilogie anunțată de autor despre „marginali”. Vasile Ernu circumscrie obiectul studiului său de caz – „sectanții”, i.e. grupurile confesionale minoritare – într-un „ținut de frontieră”, aflat el însuși la marginea unor mari imperii și state-națiuni pe parcursul ultimelor două secole: Bugeacul, această regiune situată astăzi în Ucraina, în URSS între 1940 și 1991, în Basarabia românească între 1918 și 1940, în Imperiul Țarist din 1812 până în 1918, într-o raia turcească până în 1812 etc.

Dar autorul își asumă el însuși un statut de marginalitate prin această carte (și prin alte cărți ale sale). S-a remarcat că subiectul „religios” al cărții și, mai ales, autoproclamarea naratorului (care nu e neapărat una cu autorul) drept un „sectant” (p. 20 și altele) a indus o anumită stare de perplexitate, de confuzie chiar, atât în rândurile intelectualilor de stânga, mediu de la care autorul însuși se reclamă, cât și, poate mai ales, în sânul intelectualilor conservatori. Când spun „marginal”, am în vedere o poziție ex-centrată, aflată „în marginea” unor lumi sociale și, astfel, în apropierea (și la marginea) unor alte lumi. „Liminalitate” ar fi un alt cuvânt care exprimă această stare „marginală”.

Poziția marginală, pe care autorul o câștigă mai cu seamă prin această carte (și prin altele care au mai fost și, din câte se anunță, vor mai veni), este una dificilă, pentru că poziția de outsider nu este, în general, una confortabilă din punct de vedere social. Naratorul cărții lui Ernu, care se prezintă drept „sectant”, un credincios deci, joacă în oglindă cu un orizont de așteptare – valabil pe ambele eși-

chiere, de stânga și de dreapta, ale mediului intelectual – în care autorul este văzut ca „stângist“ și deci „agnostic“, dacă nu de-a dreptul ateu. Naratorul-creștin contrastează abrupt cu imaginea „omului de stânga“, pe care autorul și-a cultivat-o el însuși cu stăruință și a cărui poziție politică este considerată *a priori* suspectă în România și în celelalte țări din regiune, de la 1989 încoace. Totuși, nici titlul de „sectant“, de la care se revendică – răsunător – Ernu, nu este și nu a fost unul cu mult mai măgulitor în regiune, decât cel de „socialist“ acum. Calificativ „stigmatizant“, venit din partea comunității confesionale majoritare, „sectanții“ au fost percepuți și ei de către autoritățile statului, de slujnicii și enoriașii bisericii ortodoxe și de intelectualii cei mai influenți din regiune drept un grup străin corpului națiunii și buneii sale credințe, și asta imediat după apariția în regiune a primilor „băștinași“ convertiți la una dintre confesiunile neoprotestante. Dar „liminalitatea“ autorului-narator este valabilă și de cealaltă parte a poveștii, chiar în interiorul intrigii cărții, atunci când mărturisește că s-a înstrăinat de „sectanții“ săi și că, până la urmă, este și aici o „oaie neagră“ a familiei – un perfect outsider. O situație în același timp înăuntru și în afară.

Aș vrea să interpretez această poziție marginală în cheia unei triple logici și funcționalități sociale: de cunoaștere, de atitudine și de mediere. Marginalitatea este, în primul rând, o poziție care îi permite autorului (prin intermediul naratorului) să cunoască istoria și poziția socială a unui grup din care provine, dar de care s-a rupt de câteva decenii și în sânul căruia revine, la înmormântarea tatălui, într-un moment voit simbolic („psihanalizabil“ cu bună știință).

Această marginalitate epistemologică are avantajul de a reconcilia distanța obiectivantă a savantului (*le regard éloigné*, despre care vorbește Claude Lévi-Strauss) cu „cunoașterea locală“ a indigenului (pe care un cercetător implicat se căznește să o surprindă și să o înțeleagă în dinamismul și „ingenuitatea“ ei, prin „observație participativă“). Nici străin, nici localnic, Ernu-naratorul ne poate vorbi, celor „din afară“, pe limba noastră, ceea ce se petrece „înăuntru“ în calitate de cunoscător „nativ“ al limbajului, al eticii și al *habitusului* localnicilor, traducând povești de viață, frânturi de experiență și categorii de cunoaștere ale unei lumi, accesibile majorității doar prin puținele stereotipuri ale vremii și tot atâtea relatări folclorizante, produse de discursul hegemonic. Poziția de marginal pe care o adoptă naratorul este așadar una privilegiată, pentru că permite o

situare în același timp înăuntru și în afară – *inside out*, cum i-ar fi spus Alexei Yurchak, dispunând spre contemplare prin participare și, totodată, prin adoptarea unei distanțe epistemologice, de *otstranenie* (defamiliarizare).

Dar această adeziune la un grup, perceput cu suspiciune în egală măsură dinspre „stânga” și dinspre „dreapta”, își dobândește întregul sens ca un act de solidaritate față de o categorie socială oprimată sub toate regimurile din regiune de-a lungul ultimelor două secole. Astfel, pentru un „om de stânga”, „sunt sectant” echivalează cu o formă de atitudine, rezonând cu „je suis Juif” sau, mai recent, cu „je suis Charlie” – o asumare militantă a unei identități victimizate, pentru a lupta pe față, pe plan discursiv, cu o hegemonie care construiește și stratifică lumea socială, sacralizând, tabuizând și stigmatizând, la stânga și la dreapta, prin categorii de limbaj („la langue est fasciste”, după cum spunea polemic Barthes).

Personajele – individuale și colective – despre care se vorbește cu cea mai multă dăruire de sine în această carte nu sunt atât confesiunile creștine „minoritare” în sine și în bloc, cum ar fi evangheliștii sau bapțiștii (din rândul cărora, de altfel, se trage și autorul), care fac subiectul cărții datorită statutului lor minoritar și dominat. Aș înclina să cred că „sectanții” prin excelență ai lui Ernu ar fi manifestările cele mai eretice, sincretice și „revoluționare” ale credințelor, grupurilor și dogmelor religioase din regiune. Prototipul „memorialistic” al acestui soi aparte de „sectanți” este reprezentat de străbunelul natorului, Culachi, personaj central al cărții, a cărui fire, se spune, „era un amestec straniu între credință neclintită, dârzenia și revolta radicale ale rascolnicilor, etica puritanistă și rigoarea evangheliștilor germani și ceva din nebunia mistică și aventura iudaică ale evreilor mesianici” (p. 75). Echivalentul non-ficțional, istoriografic al acestui „actant” liminal în povestirea lui Ernu este publicistul și literatul Iosif Davidovici Rabinovici, originar din Basarabia, fondator al unei „secte” iudeo-creștine. Aflăm din cartea lui Ernu, între altele, că Rabinovici ajunge la ideea creștinării voluntare a evreilor din Imperiul Rus, mai exact din zona de vest, unde aceștia aveau dreptul să locuiască, ca o posibilă soluție la „chestiunea evreiască”, idee care îi vine după valul de pogromuri care izbucnește în Imperiu în anii 1880 și după ce vizitează Palestina, unde se arată tulburat de sărăcia profundă în care trăiesc oamenii locului (evrei și arabi deopotrivă). Asemenea curente („secte”) sincretice și eretice de toate culorile

– iudeo-creștine, iudeo-musulmane, musulman-creștine etc. – au existat, de la sud la nord, în toată zona Europei Centrale și de Est și în Balcani (a se vedea, între altele, recenzia lui Claude Karnoouh în această privință).

Din punct de vedere social, această marginalitate se exprimă, în cartea lui Ernu, prin personaje paradoxale și oximoronice: un sectant ateu (naratorul), târgoveți evlavioși, evrei creștini, creștini iudaici etc. Felul în care Ernu plasează accentele în această poveste despre „liminalitate” aruncă lumină asupra unei semnificații pe care puțini comentatori au surprins-o în această carte. Tind să cred că grupurile și personajele „marginale” (în înțelesul schițat mai sus) îl interesează pe autor nu doar prin poziția lor dominată/oprimată sau prin calitatea lor de outsiders și de revoltați (*buntovshchiki*) fără voie, ci prin misiunea pe care aceștia și-o însușesc tacit, de mediatori aflați la răscrucea unor lumi sociale, pentru a le apropia și reconcilia, într-un context de tensiune crescândă, alimentat colateral de transformările majore care însoțesc procesul de modernizare (industrializare, urbanizare, naționalizare) din secolele XIX și XX. Am putea presupune, stimulați de lectura acestei cărți, că sectele eretice care iau avânt în a doua jumătate a secolului XIX în Europa de Est și în Balcani (urmărite de Ernu, la scară locală, în Bugeac) sunt emanația unui proces risipit de revoluție molcomă, izvorât de jos în sus, care va fi înăbușit de proiectele revoluționare și modernizatoare (și ultra-moderniste) operate în secolul XX pe o direcție de sus în jos de către niște state-leviatan, cu ambiții totalizatoare.

S-a mai vorbit despre nostalgie la Ernu. Ca și în cartea sa de debut, *Născut în URSS*, în *Sectanții* Ernu cultivă un soi de nostalgie – Svetlana Boym ar numi-o *melancolică* (nu una restitativă) – pe care autorul o mărturisește printre rânduri față de niște vremuri în care Basarabia (dar și alte ținuturi din regiune) constituia un amestec colorat de limbi, culturi și confesiuni și în care teritorii întregi erau locuite de așa-zisi „marginali”, în fapt comunități etnice, lingvistice și/sau religioase acomodată, mai degrabă decât integrate, la un sistem dominant, el însuși pe cale de a se clădi în niște vremuri de neostoită schimbare (i.e. modernizare). *Sectanții* este o istorie alternativă a unui ținut de frontieră (Bugeacul Basarabiei), povestită „de jos” – în răspăr față de discursul dominant – din gura unui „marginal”, aici un „sectant”. Naratorul – și, în urma sa, cititorul – nu se lasă copleșit de această nostalgie, ci o folosește cu metodă, ca pe o lentilă în

care lucrurile și evenimentele prind contur și culoare, acolo unde, altminteri, acestea te pot orbi prin adevărul lor pretins peremptoriu sau să te întunece prin negreața unei istorii în care deportările de masă și purificările etnice au mers alături cu mostre autentice de omenie și solidaritate. Dar nostalgia lui Ernu este una melancolică și față de un trecut/prezent condițional, în care aceste comunități eretice, „marginale“ ar fi supraviețuit și, poate, și-ar fi dus până la capăt vocația de revoluție mesianică, în urma căreia toți oamenii, de orice credință, limbă și culoare, și-ar fi dat mâinile. Înainte să fi coborât Leviatanul.

Ca și în opera sa de debut, Ernu ne povestește o istorie, cu ironie (în sensul primar, de întrebare – maieutică) și totodată cu un soi de defamiliarizare (*otstranenie*), inclusiv față de propria condiție de „marginal“, care face și din această carte un demers reflexiv sănătos și o operă autentică.

Petru Negură